

PRELECTURA: ÎNTRE AFECTIV ȘI COGNITIV

Aurelia CODREANU, *profesoară*,
 Colegiul Pedagogic „Ion Creangă” din cadrul Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți
aurelia.codreanu@usarb.md
<https://orcid.org/0000-0001-7369-7345>

Motto: *Lectura este o formă a fericirii. Ultima la care vom renunța.*
 (Fernando Savater)

Abstract: Pre-reading involves identifying a pre-text to establish a network of connections with the text under study. Its aim is to facilitate entry into the text, accessing its world. Reading without pre-reading is a less engaging process. Entry into the text is achieved by making connections with other texts or with students' life experiences. Through pre-reading, we challenge students to find a clear motivation for reading the text. However, entering the text must be closely related to both the rational and emotional aspects of the readers. As a didactic sequence, pre-reading is the coordinating element that opens the scenario dedicated to the reception of literary text. Pre-reading is a stage through which the teacher can open pathways to understanding the text that will be studied in the classroom.

Keywords: pre-reading, facilitating, motivation, entry into the text, encountering the text, playful manner.

Rezumat: Prelectura presupune identificarea unui pre-text care să stabilească o rețea de legătură cu textul de studiu. Acesta are drept scop să faciliteze intrarea în text, accesul în lumea textului dat. Lectură fără prelectură constituie un proces mai puțin atractiv. În lumea textului se intră prin a face legături cu alte texte sau cu anumite experiențe de viață ale elevilor. Prin prelectură îl provocăm pe elev să găsească o motivație clară pentru lectura textului. Or, intrarea în text trebuie să se afle într-o legătură strânsă atât cu latura rațională, cât și cu cea emoțională a „beneficiarilor” actului de lectură. Secvență didactică, prelectura este coordonata care deschide scenariul „dedicat” receptării textului literar. Prelectura este o etapă prin care profesorul poate deschide rampe spre comprehensiunea textului care va fi studiat în sala de clasă.

Cuvinte-cheie: prelectura, a facilita, motivație, intrarea în text, întâlnirea cu textul, manieră ludică.

Prelectura, înainte de text sau intrarea în text este etapa receptării textului, destinată atingerii la suprafața a ideii ce se conturează în operă. Prelectura nu este altceva decât prima lectură a textului propus pentru studiu/analiză/interpretare. În literatura de specialitate se susține în mod persuasiv că prelectura presupune identificarea unui pre-text (un text înainte de textul propriu-zis) care să stabilească o punte de legătură cu textul de studiu, acesta urmând să faciliteze intrarea în text, accesul în lumea textului de bază.

Lectură fără prelectură este, se pare, un proces sec, adesea insipid și, categoric, nu-l ajută pe elev să cunoască dimensiunile/ valențele multiple ale textului și să le pună în relație cu propria viață. Valorificând etapa prelecturii, se intră în lumea textului prin a face legături cu alte texte sau cu anumite experiențe de viață ale elevilor, implicând nemijlocit atât aspectul cognitiv, cât și afectiv. Prin prelectură îl provocăm pe elev să găsească o motivație clară

pentru lectura textului. Or, intrarea în text trebuie să se afle într-o legătură strânsă cu latura rațională și cu cea emoțională a „beneficiarilor” actului de lectură, aceasta realizându-se în funcție de tema textului, de acțiune, de semnificații, de trăiri, de model sau antimodel etc. În acest context, în Curriculum național la limba și literatura română, clasele X-XII, se menționează că „gestionarea experiențelor lingvistice și de lectură vor contribui la optimizarea învățământului, oferind o educație care are drept scop plasarea elevului în centrul procesului instructiv-educativ și focusarea către dezvoltarea fiecărei facultăți a acestuia: intelectuală, afectivă și manual/practică/digitală” (Curriculum, 114). Etapa prelectura presupune familiarizarea cu textul, înainte de a fi citit și presupune formularea și realizarea mai multe cerințe:

- identificarea scopului, aceasta presupunând înțelegerea motivului pentru care citești textul și ce informații sau idei trebuie să obții în urma lecturii;
- stabilirea conexiunilor care constă în găsirea tangențelor între subiectul textului și cunoștințele sau experiența anterioară a cititorului;
- formularea întrebărilor care constă în generarea întrebărilor bazate pe titlu, subtitluri sau informații preliminare pentru o ghidare esențială în citirea ulterioară a textului;
- marcarea și luare de notițe, aceasta presupunând sublinierea, excerptarea sau evidențierea cuvintelor-cheie, pentru susținerea procesului de comprehensiune;
- vizualizarea și anticiparea care se definesc drept esențiale în imaginarea posibilelor idei sau concluzii înainte de a citi textul în întregime, imaginarea fiind bazată pe informațiile preliminare și cunoștințele existente.

Prelectura presupune conturarea „orizontului de așteptare”²⁰ al cititorului și estomparea frontierelor dintre lumea cititorului și lumea cărții. Orizontul de așteptare, conform didacticienilor, constituie cadrul în care are loc prima întâlnire a cititorului cu opera, având o funcție decisivă în triada autor-text-cititor²¹. Orizontul de așteptare se obiectivează prin strategii textuale care predispun cititorul la un anumit mod de receptare, îi stârnesc emoții, îi trezesc amintiri, îi orientează percepția, sincronizând cele două aspecte: cognitiv și afectiv. Orizontul de așteptare poate fi actualizat în etapa de prelectură, în activități ce pregătesc cititorul pentru întâlnirea cu textul, îl predispun pentru prima experiență din parcursul numit *receptarea textului*. Aceasta se realizează fie prin trimiteri la experiența lui interioară – de lectură și de viață, fie anticipând experiențe nebănuite, neașteptate, (încă) inedite.

Secvență didactică, *prelectura* este coordonata care deschide scenariul consacrat recepției textului literar. Prelectura este o etapă prin care profesorul poate deschide rampe spre comprehensiunea textului care va fi studiat în sala de clasă. Activitățile de învățare folosite în această etapă, de cele mai multe ori, posedă caracter interactiv, au un aspect ludic, dar acest fapt nu trebuie să constituie un impediment pentru a observa profunzimea și rolul demersurilor ce pot fi realizate în cadrul prelecturii. Ținem să menționăm că tocmai acest spirit ludic poate condiționa implicarea celor două aspecte: afectiv și cognitiv.

²⁰ Orizontul de așteptare desemnează un set de norme culturale, convenții și criterii, coduri morale și prejudecăți, „cadre de referință” care modelează felul în care cititorii înțeleg opera literară, într-o perioadă anume.

²¹ Triada autor-text-cititor este un concept folosit în teoria literaturii și în analiza textelor pentru a examina relația dintre aceste trei elemente fundamentale. Astfel, autorul este persoana responsabilă de crearea textului, prezentând propriile sale experiențe cunoștințe și perspective în procesul de creare a operei, oferind, concomitent, o perspectivă asupra textului. Textul, expresie artistică sau informativă, poate fi interpretat în varia moduri de către diferiți cititori și poate avea multiple semnificații și interpretări. Cititorul este persoana care interacționează cu textul, citindu-l, analizându-l, interpretându-l, iar propriile sale experiențe, cunoștințe și perspective, actualizate la etapa prelecturii, facilitează procesul de interpretare și înțelegere a textului.

Activitatea de prelectură poate fi concepută, pornindu-se de la trei componente esențiale: rolul profesorului, întrebările elevilor, strategiile specifice etapei date. În funcție de textul ales pentru studiu și de obiectivele pe care și le-a propus, profesorul poate gândi/ proiecta activități subsumate unuia sau mai multor roluri specifice prelecturii²², dar acestea vor fi relevante pentru a condiționa valorificarea celor două aspecte: afectiv și cognitiv. Elevul trebuie concomitent să cunoască și să se emoționeze, să descopere și să trăiască starea provocată de aflarea unor lucruri noi.

Prelectura este etapa care vizează atât diminuarea dificultăților de comprehensiune și interpretare a textului studiat, cât și crearea stării de bine a elevului în momentul întâlnirii cu textul studiat. Prelectura va facilita însușirea vocabularului textului, decodificarea semnificațiilor titlului și, nu în ultimul rând, va crea suspansul specific primei lecturi, în cazul textului epic, iar în cazul textului liric va constitui demersul ce definește configurarea conținutului receptării prin explicarea sensurilor și a imaginilor artistice.

Prelectura are, așa cum se susține în literatura de specialitate, rolul de a aborda textul *anticipat/ pe ocolite*, pornind de la ceea ce numim *per ansamblu* sau *în linii mari* și orientându-se spre *concret*. Prelectura este etapa în care lectorul – elevul cititor – adună date, face corespondențe, sondează realitatea trăită de autor²³ și verifică valabilitatea pe tărâmul ficțional.

Intrarea în text are două perspective de interpretare: afectivă și cognitivă. În această ordine de idei, menționăm faptul că studiul literaturii are drept scop nu numai dezvoltarea de competențe specifice, ci și formarea unui univers afectiv și atitudinal corect. Indubitabil, cititorul este implicat în construcția sensului textului literar cu toată zestrea sa de cunoștințe și emoții pe care le posedă. Iată de ce întâlnirea cu textul trebuie să fie una autentică. Cititorul activează în timpul lecturii atât cunoștințe, cât și structuri afective complexe, fundamentând, astfel, înțelegerea pe propriul sistem de referințe, pe experiențe de viață, interese și sentimente.

Considerăm că este extrem de importantă atmosfera pe care o creează cadrul didactic înaintea intrării în text. Literatura este un spațiu al senzațiilor, în care trăirea interioară generează idei printr-o rețea de corelații fine, rămase, de cele mai multe ori, ascunse pentru un ochi neatent. Pentru a ajunge la latura emoțională, se mizează adesea pe latura emoțională ca „punere în scenă”.

Prelectura constituie, canonic în unele cazuri deja, pregătirea solemnă a întâlnirii cu textul, constituie așezarea în ordine a cunoștințelor anterioare, utile în înțelegere și interpretare, înseamnă construirea emoțiilor care să faciliteze cunoașterea și înțelegerea textului, comunicarea cu acesta. Prelectura, din punct de vedere didactic, este momentul în care elevul este pus în situația de a lua cunoștință de intenția lecturii, e provocat să-și amintească informații privind subiectul lecției, să facă predicții, să emită ipoteze asupra a ceea ce conține textul studiat. În această etapă elevul își activează cunoștințele anterioare și face legătura cu experiențele sale personale versus textul studiat și mesajul/ semnificațiile/ conținutul acestuia.

Prelectura conturează contextul și condiționează climatul potrivit lecturii. Considerată de către cercetători esențială, prelectura deschide poartă către text, invită indirect, prin a provoca, la lectura propriu-zisă a textului. Profesorul își dorește ca elevii să fie atrași în lumea textului, să devină martori la actul descifrării lui. În această ordine de idei, cercetătoarea

²² Durata secvenței de prelectură trebuie raportată la timpul total alocat studiului textului. Pentru un text mai voluminos, pe care îl putem studia în 7-8 lecții, profesorul poate proiecta o activitate de prelectură de 30 de minute sau chiar 45 de minute. Dacă însă se studiază un text mai puțin complex și mai scurt, desfășurat pe parcursul a 2-3 ore, activitatea de prelectură poate fi desfășurată pe parcursul a 5-10 minute.

²³ Prelectura poate viza informații despre autor, detalii/ confesiuni despre modul în care s-a zămislit textul, repere critice și chiar unele informații despre alte opere semnate de același autor.

Florentina Sâmișăian susține că lectura este un act creativ și implică dimensiunea cognitivă a învățării, dimensiunea atitudinală și capacitățile creativ-imaginative ale elevilor (Sâmișăian, 267). Or, indiferent ce model de lectură preferăm, etapa prelecturii are un rol fundamental, pentru că ea îi motivează pe elevi, le activează dorința de descoperire, le pune în acțiune abilitățile ludice și imaginative, îi determină, practic, să transforme insipidul în captivant, fadul în fascinant, estompatul în incitant. Mai mult, în același context, Emanuela Ilie susține că „lectura este de cele mai multe ori un act care nu lasă eul cititor indiferent, ci încearcă să-i clatine convingerile, să-i remodeleze afectele” (Ilie, 14), plasându-l între cele două coordonate afectiv și cognitiv.

Prelectura, realizată la *Captarea atenției/ Evocare*, considerată etapă esențială care facilitează comprehensiunea și interpretarea textului, oferă, din perspectiva cercetătorilor didacticieni, conectarea cu lumea propriu-zisă a textului. Etapa prelecturii în școală este de dorit să fie o secvență asistată, prin care profesorul să medieze întâlnirea cu opera atât din perspectiva (re)lecturii proprii, cât și din cea a categoriei de cititori din care fac parte elevii clasei.

Prelectura are obiective bine conturate: cunoașterea textului și sensibilizarea elevului-cititor, ancorând etapa între afectiv și cognitiv.

Strategiile care vizează conturarea atitudinii estetice și a orizontului de așteptare pot fi structurate, în funcție de textul studiat, de scopul urmărit.

Prelectura constituie faza în care spectatorul invitat – elevul cititor – este convins să vrea să descopere frumosul, să absoarbă „spectacolul ca spectacol”, după cum susține Alina Pamfil (Pamfil, 167).

Activitățile de prelectură posedă (și) caracter ludic, tocmai pentru a-i determina pe elevi să se apropie de lumea textului într-o manieră accesibilă, cu mai multă determinare, cu mai mult interes. În linii mari, orice tehnică de lucru, fiind adaptată, poate fi utilizată la etapa prelecturii. Dar există o serie, deja „consacrate”: *Cvintetul, Interviuul, Clustering, Cubul, Metoda Frisco, Explozia stelară, Găsește cuvântul-țintă, Acrostihul, 6 De ce?, Pomul cu idei, Hexagonul cunoașterii etc.* Acestea se pliază relevant pe scopul urmărit la această etapă de studiere a textului și trebuie să emoționeze și să invite la cunoaștere, la descoperire, dar nu forțat, ci, mai degrabă, ca la un fel de agreabilă activitate. Spre exemplu, *Portretul chinezesc* este o activitate care îl implică pe elev în etapa de studiere a textului numită prelectură, condiționând o stare de bine și intrarea în diverse roluri. Considerăm că activitatea/ jocul *Portretul chinezesc: Cine sunt* (a se vedea: *Anexa*) este o tehnică binevenită la predarea textelor artistice, îndeosebi atunci când este cazul să-ți asumi o faptă, să exprimi un punct de vedere, să explici o stare, să joci un rol etc. Se pare că și în acest caz aspectele cognitiv și afectiv pot fi corelate, relevanța răspunsurilor pertinente condiționând asimilarea textului studiat și accentuând latura emotivă și atitudinală a formării. La fel, *Brainstormingul* este un mod de intrare incitant în orice tip de text, elevii perseverând în a fi cât se poate de rapizi, dar și originali în oferirea răspunsurilor. Să nu oitem faptul că cele două coordonate – afectiv și cognitiv – sunt valorificate constant în predarea/însușirea unui text. Emoționăm, cu scopul de a condiționa o profundă cunoaștere a textului, neomițând, de asemenea, și descoperirea sensurilor, lectura imaginilor și a cuvintelor. Textele selectate, incontestabil, sunt ofertante la capitolul emoții, sentimente, iar aspectul cognitiv, evident, este „proiectat” de către profesor. Tehnica, utilizată la predarea textului „Actorii” de Marin Sorescu, poate fi aplicată în debutul lecției, solicitându-li-se elevilor să noteze, timp de un minut, ceea ce le sugerează titlul „Actorii”, ulterior citind prezentând răspunsurile.

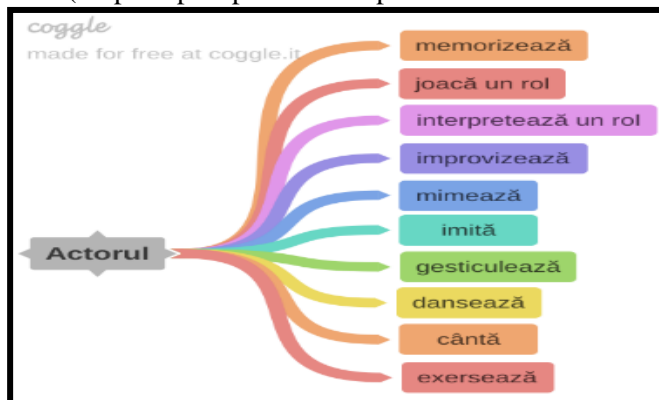
Alte activități propuse în predarea aceluiași text la etapa *Prelectura* pot fi:

1. Scrie pe o foaie, timp de 1-2 minute, cuvinte și îmbinări pe care le asociezi cu lexemul *actor*.

2. Explică expresiile: *a juca teatru*, *a face teatru*, *a-și scoate masca*, *a-și arunca masca*, *a smulge masca*.
3. Numește 5 mari actori, care, de-a lungul timpului, au reprezentat arta teatrală din Republica Moldova.
4. Provoacă-ți colegul de bancă și, împreună, timp de 3 minute, notați cât mai multe nume de teatre din Republica Moldova.
5. Imaginează-ți că ai posibilitatea să fii actor. Ce rol de teatru ți-ar plăcea să interpretezi? (drept reper pot servi operele dramatice lecturate sau spectacolele pe care le-ai vizionat).
6. Adu exemple de opere literare, care să fie inspirate din lumea teatrului, să conțină motivul *măștii*, al *vieții ca teatru*, al *scenei* etc. Profesorul, eventual, va avea pregătite exemple de tipul:
 - ✚ „Glossă” de Mihai Eminescu;
 - ✚ „Glosă în stil eminescian” de Dumitru Matcovschi;
 - ✚ „Trei dinți din față” de Marin Sorescu;
 - ✚ „Cel mai iubit dintre pământeni” de Marin Preda;
 - ✚ „O scrisoare pierdută” de Ion Luca Caragiale etc.
7. Numește spectacolul pe care îl recunoști datorită imaginilor date:
 - ❖ „Tata” de Dumitru Matcovschi;
 - ❖ „Păsările tinereții noastre” de Ion Druță;
 - ❖ „Apus de soare” de Barbu Ștefănescu Delavrancea;
 - ❖ „Casa mare” de Ion Druță.

8. Imaginează-ți că ai posibilitatea să fii actor. Ce rol de teatru ți-ar plăcea să interpretezi? (drept reper pot servi operele dramatice lecturate sau spectacolele pe care le-ai vizionat).

9. Completează schema, precizând acțiunile unui actor:
10. Menționează 3 spectacole pe care ai dori să le vizionezi în viitorul apropiat, justificându-ți alegerea.
11. Amintește-ți și descrie starea pe care ai trăit-o când ai mers pentru prima dată la un spectacol/ ai avut ocazia să te întâlnești cu un actor.

12. Exprimă-ți opinia despre o posibilă legătură între titlul poeziei „Actorii” de Marin Sorescu și citatul dat: *Lumea este un teatru în care oamenii sunt actori pe scena vieții sau spectatori ai acestui joc de măști al lumii comune; Lumea este o scenă, viața este un act: ai venit, ai văzut, ai plecat.* (Democrit)
13. Imaginează-ți că ești moderatorul emisiunii „Steaua fără nume”. Pe cine dintre actorii din Republica Moldova sau din România i-ai invita la emisiune? De ce?
14. Ascultă cântecul „Un actor grăbit” de Laura Stoica și spune ce stare ți-a creat.

15. Comentează unul dintre aforismele: *Actorii sunt dovezi vii ale faptului că sufletul există.* (Adrian Pinte); *Teatrul e terapie pentru spectatori, dar și pentru actori.* (Silviu Biriș); *Suntem niște bieți actori pe scena efemeră a vieții. Ne străduim să jucăm, cât mai bine, cel mai important rol – rolul de Om.* (Viorel Vintilă)

Prelectura este o secvență didactică ce deschide practic lumea textului, ce inaugurează procesul de predare a textului de studiu. Prelectura este etapa de studiere a textului care condiționează, asigură o mai bună înțelegere a acestuia și oferă ocazia de a te orienta în structura și subiectele abordate în textul studiat. Prelectura, indubitabil, pregătește elevul-cititor pentru o lectură mai detaliată și mai profundă, iar etapa, incontestabil, trebuie proiectată simultan cu cea a postlecturii, acestea completându-se reciproc. De fapt, este important să punctăm că tocmai această etapă poate anticipa o posibilă receptare inadecvată a textului, deși, în aceeași ordine de idei, cercetătoarea Alina Pamfil susține că „există adepți ai intrării bruște în text, fără pregătiri prealabile” (Pamfil, 2013).

Etapa prelecturii este extrem de importantă în studierea unui text, este etapa la care se deschide ușa spre lumea textului. Atmosfera pe care cadrul didactic va reuși să o creeze înaintea intrării în text va condiționa, așa cum s-a menționat deja, o mai bună conexiune cu textul de studiu, cu semnificațiile acestuia și cu tot ceea ce definește conținutul de învățare dat. Literatura este spațiul în care senzațiile și gândurile, emoția și rațiunea, trăirea și contemplarea își dau întâlnire, iar prelectura poate condiționa formarea unui univers cognitiv, afectiv și atitudinal corect, cititorul fiind implicat în construcția textului literar, punându-și în aplicare toate cunoștințele pe care le posedă.

Bibliografie

1. *Curriculum la Limba și literatura română, clasele a X-a – a XII-a*, Chișinău: Editura Lyceum, 2019.
2. ILIE, Emanuela. *Didactica literaturii române: fundamente teoretico-aplicative*. Iași: Editura Polirom, 2008.
3. PAMFIL, Alina. *Didactica literaturii: reorientări*. București: Editura Art, 2016.
4. PAMFIL, Alina. *Un model de receptare a textului literar: Prelectura – Lectura – Postlectura (I) // Perspective*, nr. 2 (27), 2013.
5. SÂMIHĂIAN, Florentina. *O didactică a limbii și literaturii române. Provocări actuale pentru profesor și elev*. București: Editura Art, 2014.

Anexa TEHNICA PORTRETUL CHINEZESC: CINE SUNT?

- ❖ Dacă aș fi un cuvânt, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un substantiv, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un adjectiv, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un verb, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi o interjecție, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un motto, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi o carte, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un titlu de carte din literatura română, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un scriitor din literatura română, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un dramaturg, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un personaj din literatura română, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un vers din literatura română, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi o melodie, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un compozitor, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un instrument muzical, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi un sentiment, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi o emoție, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi o stare, aș fi ...
- ❖ Dacă aș fi o calitate, aș fi ...

- ❖ Dacă aş fi un anotimp, aş fi ...
- ❖ Dacă aş fi o floare, aş fi ...
- ❖ Dacă aş fi o culoare, aş fi ...
- ❖ Dacă aş fi o pasăre, aş fi ...
- ❖ Dacă aş fi un proverb românesc, aş fi ...
- ❖ Dacă aş fi o tradiție românească, aş fi ...

